

Mine oplevelser den 9. april 1940 og min hverdag som husmor

Af Edith Jensen.

Edith Jensen, Vester Såby, har i den følgende beretning fortalt om sin hverdag som husmor under besættelsen.

Det var ikke altid lige nemt at få rationeringsmærkerne til at slå til, men man fandt hurtigt ud af, hvem man kunne bytte disse mærker med. Der var rationeringer på fødevarer, hvilket nok var det værste, men en læge har berettet, at da der kom benzinrationering, så cyklede man ud til patienterne om dagen for at spare benzinen til om natten, selv om det at cykle heller ikke var morsomt, da det kneb med at få rigtige cykeldæk.

Mit hjem var i Herringløse, nu Gundsø kommune. Jeg opholdt mig hjemme, fordi jeg skulle giftes i maj måned.

Den 9. april ved otte-tiden, ringede jeg op til vores landcentral for – efter den tids telefonsystem – at bestille et telefonnummer.

Vores af alle godt kendte centralbestyrerinde spurgte, om jeg ikke vidste, vi var besat af tyskerne. Det vidste vi på det tidspunkt intet om, men så fik vi forklaringen på de mange flyvemaskiner, vi både så og hørte. På hendes spørgsmål om jeg stadig ville have mit bestilte telefonnummer, svarede jeg nej.

Det varede ikke længe, før jeg på cykel var på vej til Vester Såby til min forlovede Harald Jensen. Da jeg nåede Stændertorvet i Roskilde, så jeg de første tyske soldater. De fyldte hele torvet, og så gik Alvoren rigtig op for mig. Af små veje bag om byen nåede jeg ud på Holbækvej, og kørte nu så stærkt jeg kunne.

Jeg traf Harald ude i gården, ejendommen ligger 75 m. fra Landevejen. Jeg fortalte, vi var besat af tyskerne, han ville ikke tro det, men i det samme så vi på Landevejen den første kolonne tyskere komme kørende. De har været lige bag mig, og havde jeg skullet være ret meget længere, havde de indhentet mig.

Det var svært at stå stille og se på for en dansk soldat, som efter 2 ugers indkaldelse da krigen begyndte i september 1939 var hjemsendt med fuld uniform.

Jeg havde jo også gjort mig mine tanker på den 30 km. lange cykeltur.

Vi kunne kun gå ind til hans forældre, fortælle dem hvad der var sket, lukke op for radioen og sætte os til at lytte. Chr. den 10.s opråb til det danske folk gav en vældig støtte, allerede da følte vi, at alle måtte stå sammen.

Der blev også meddelt om de praktiske ting som f.eks. mørklægning. Købmand Nielsen, Torkilstrup var hurtig til at få store ruller sort papir hjem. Med lidt fingersnilde blev der efter vinduernes mål lavet rammer af fire trælister, hvorpå papiret blev sat fast. Vi måtte ikke have lyset tændt i et værelse uden mørklægning. Tyskerne var jo bange for engelsk overflyvning. Men de rammer med sort papir skulle vi så have stående om dagen. Efterhånden fandt vi ud af, at det var lettere at sætte sort papir på rullegardinerne, når blot de sluttede tæt inde ved siderne.

Jeg tror, det var sognefogeden, som havde ansvaret for at mørklægningen var i orden.

Efterhånden fik vi legitimationskort, som vi altid skulle bære på os, når vi var hjemme fra. Vi hentede det hos sognerådsformanden. Kortet, der var forsynet med navn, adresse, billede og egenhændig underskrift var en vigtig dokumentation for, hvem vi var.

Ryegaard Dyrehave
1940

Alsangen

5.

<p>Danmark, i tusind Aar, længer end Saga naar vor Stammes Arv, hærget og frugtbargjort, Hjemstavn og Verdens Port — lær os at raade stort saa rig en Arv.</p>	<p>Danmark, imod dig slaar atter en stormfuld Vaar med Liv og Død. Strid eller Arbejdsdag; her kræves haarde Tag. Løft os, vort gamle Flag, i Liv og Død.</p>
--	---

Danmark, i tusind Aar
Søhavn og Bondegaard
og fri Mænds Arv.
Brug du os, hvor du kan,
tag du os, Mand for Mand!
Staa skal vort Fædreland
som fri Mænds Arv.

Valdemar Rørdam.

Gem dette Sanghæfte!

Alsang, var noget mange mennesker søgte til. Det var som en stille demonstration mod besættelsen. I Hvalsø var der alsang i den gamle grusgrav.

Tyskerne tog Kr. Såby skole, bygget i 1938. Der blev holdt skole i Missionshuset, i Kirkehavgårds havestue og i konfirmandstuen i præstegården. Lærerne måtte forlade deres tjenesteboliger og fik anvist lejligheder i byen, måske under primitive forhold, f.eks. en af de til daglig ikke anvendte stuer på en større gård.

Gennem radioen hørte vi om alsang og algang, men deltog ikke selv. Vi havde efterhånden et lille barn at tage hensyn til.

Vi deltog heller ikke meget i foreningsaktiviteter, udover hvad der foregik i Husmandsforeningen og den i 1943 oprettede Husholdningsforening, hvor det mest var faglige problemer vi hørte om. Lidt efter lidt begyndte der at komme rationeringer, mest inden for madvarer og beklædning.

Vores rationeringskort var noget meget vigtigt, og også tit samtaleemne når vi var nogle stykker samlet.

Det var svært med en husholdning på kun to voksne, at få rationeringerne til at slå til.

Vores første barn blev født december 1941, og det hjalp meget. Jeg tror kun, det var kaffen, der manglede på børns rationeringskort, når de var under 6 år, og så var der knap så mange rugbrødsmærker. Over 6 års alderen var alle rationeringer som voksnes.

Vi må ikke tale om, at vi sultede, slet ikke på landet, men det var det, som gør et måltid spændende, som manglede eller rettere kun var lidt af. F.eks. sukker, smør, margarine, fedt, brød, kaffe, hvedemel, kartoffelmel, vaskemidler og tobak.

Beklædning er en hel afdeling for sig, som jeg vil omtale senere.

Vi lærte at bruge sakkarin i stedet for sukker, men så blev også det en mangelvare.

Husholdningskonsulenter skrev om spareopskrifter, f.eks. på mælkeopbugning eller kartoffelmos, som kunne æltes sammen med smørret, så det rakte længere.

I begyndelsen kunne vi nøjes med at drøje kaffen ved at blande mere Richs i. Dengang var det almindeligt altid at tilsætte Richs i kaffen. Sidst på krigen kunne vi slet ikke få rigtig kaffe, den blev erstattet af erstatningskaffe, som også var rationeret.

Kogte vi rødbeder, kogte vi en sukkerroe med i gryden. Sødestoffet i roen bevirkede, at vi kunne spare på sødestoffet i eddiken, vi hældte over rødbederne. Det kneb med at få brøddet – både rugbrød og franskbrød – til at slå til, mens vi kun var 2. Vi fik tit brødmærker fra ældre eller fra børnerige familier. Kartoffler og grønsager havde vi nok af, så det fik vi gerne to gange daglig. På landet havde vi adgang til mere mad end i byen, navnlig når vi selv havde landbrug.

Vi kunne slagte gris og fjerkræ, når vi desuden havde æg og mælk samt en velpasset urtehave, ja så behøvede vi jo langt fra at sulte.

På kværnen, vi malede skrå til grisene på, lavede vi bygmel. Det kunne godt bruges til sauce og til at erstatte noget af hvedemelet, når vi bagte f.eks. æbleskiver. Til at sigte skallerne fra skulle bruges en fin sigte. Min sigte var for grov, hvad jeg havde af klæde var for fint, men naboens kasse-rede gardiner passede i trådstørrelse – vi kunne jo ikke bare gå i forretning og købe.

Men det var jo bedre, hvis der var glemt en »slat« af den afleveringspligtige hvede i et hjørne af laden. Det blev jo ikke til nutidens AMO-mel, men var meget bedre end bygmel. Hveden kunne også ristes over svag ild i en jerngryde, og var det nu så heldigt, at der stod en gammel kaffemølle på loftet, blev denne bryg med lidt erfaring i ristningen, på højde med erstatningskaffen, vi fik på rationeringsmærkerne. Kartoffelmelet kunne vi lave, når vi havde en fin roerasper. Vi holdt de revne kartofler i bevægelse i meget vand. Efterhånden kom der et tyndt lag kartoffelmel på bunden af baljen. Det skulle så skilles fra vand og kartofler og tørres i solen.

Det var et stort arbejde at lave kartoffelmel. Der skulle mange kartofler til, men fik vi lavet et halvt kilo kunne det jævne mange skåle frugtgrød, og vi var tilfredse.

Sæberationerne var ikke store og sæben ikke god. – Sulfoprodukterne var ikke kommet endnu. Et stk. håndsæbe var ikke som i dag; hvad der var blandet i, ved jeg ikke, men man tænkte på blød, fed lerjord, når man brugte sådan et stykke.

Vi var meget omhyggelige med sæbe vandet, når vi vaskede tøj. Det kunne bruges flere gange, til sidst til sokker og arbejdstøj.

Nogle fik oksetalg fra deres slagter og kogte selv sæbe. De fleste rationeringer blev ved efter krigens slutning. Bl.a. ophørte sukker- og kafferationeringen først i 1952 – på det tidspunkt var det vel et valutaspørgsmål.

Vi fyrede med tørv i kakkelovn og komfur. Vi hentede dem i en mose 3-4 km. væk, med hest og vogn. Jeg mindes arbejdet med at få dem båret ind i tørvehuset. Der skulle flere læs til et års forbrug – jo de gav varme mere end een gang. Om vinteren brugte vi megen tid på at bære tørv ind og aske ud. Tørv gav meget aske.

I en våd sommer var det ikke altid tørvene var helt tørre, når vi hentede dem – våde tørv gav sparsom varme, og hvor kunne de ryge.

Der foruden hentede vi brænde i skoven.

Også et par læs kvas fik vi hvert år fra skoven. Navnlige når vi om morgenen skulle tænde op, eller når ilden op af dagen var ved at gå ud, var kvaset til stor hjælp.

Den rationerede tobak kunne ikke dække en rygers forbrug. Mange rygere dyrkede selv tobaksplanter. Problemet var så efterbehandlingen af de høstede blade, og det var et yndet samtaleemne, når to rygere traf sammen. Et af de gode råd: Saften fra syltede blommer hældes over de soltørrede tobaksblade, og det hele tørres færdig på kakkelovnen – men lugten var ubeskrivelig både under tørring og rygning.

Tændstikker var rationeret, men kunne købes i forbindelse med tobakskøb, dog i meget begrænset mængde.

Jeg mindes en bornholmertur i 1947 sammen med gode venner. Begge mænd røg pipe, tobakken var med hjemmefra, men de opdagede, det var meget småt med tændstikker. Efter optælling af fælles beholdning og udregning af, hvor mange tændstikker, der var til rådighed pr. dag, blev de enige om at tænde pipe samtidig. Så kunne det klares med een tændstik, og det gav jo dobbelt så mange smøger.

Flasker kunne ikke købes kun byttes, også et problem, når vi var på tur. Tøj blev også rationeret, og det vi kunne få var af ringe kvalitet.

F.eks. et jakkesæt af maksimaltøj. Stoffet var groft tweedlignende, men iblandet opkradsede klude, blot det havde været brugt få gange, så det ud som om det aldrig havde set et pressejern. Og ak og ve, hvis det blev vådt. Så krympede det, måske så det blev ubrugeligt til den, det var købt til. Til gengæld blev standardstrømperne til mænd en halv gang længere og videre, når de blev vasket.

Til store og små.

Her er et Udvalg af disse Modeller til Familiens Medlemmer i forskellige Aldre. Vi håber, der er noget. De kan bruges, Mon ikke der for Eksempel er en gammel Kjole af Deres egne, som Iet kan syes om til en af de søde Faconer til Børnene?

D.S.B.s Tilflugtsrum

London
New York
Paris
Bratislava
Zürich
Wien
Madrid
Amsterdam
Stockholm
Oslo
Helsingfors

'kens Kamp Søndag.

Det gælder om at skaffe sit gode Tøj — derfor anbefales vi Kædetøj til Egete- og Tørvebrug

Anorak 59⁵⁰
Vindjakke 45-
Skjorte 32-
i dansk Kør ...

MONOPOL ROSKILDE

AABEN fra 8-18
Lørdag fra 8-19
Onsdag d. 17 fra 8-19

dig! lede.

drøde Blomst" en overfaldne.

Roskilde

lige ud til han i Nordheden af Hønge- er ganske fint udført, er fan-
bev ind en anden Model, der st...

Uldgarn til selv at strikke sokker af blev efterhånden også en mangelvare; med held kunne vi få uldgarn iblandet hør, men det blev meget hårdt og forbavsende lidt stærkt.

Vi passede meget på slidte hjemmestrikkede ting af uld – måske var der nogle steder garnet var så godt, at vi kunne trevle det op, så det kunne genopstå som f.eks. vanter eller sokker til træsko og støvler.

Alt kunne syes om. Et mørkeblåt jakkesæt kunne blive til en skidragt (sådan hed det dengang) til en 3-års pige. Når hættten blev kantet med hvidt kaninskind, blev den lige frem pæn, og når hele dragten blev foret med min gamle uldne kjole, blev den også dejlig varm.

Dette Kort kan af den afgiftspligtige Virksomhed benyttes som Betalingsmiddel overfor Toldvæsenet ved Indbetaling af Omsetningsafgift. Saafremt Omsetningsafgiften for en Virksomhed andrager et mindre Beløb end Værdien af de af Virksomheden modtagne Købekort, udbetales Forskellen af Toldkammeret.

Rationering af de mange varer varede ved længe efter krigen. Som omtalt i erindringerne, kunne man kun købe tøj mod at fremvise købekort for manufakturvarer som på billedet.

Efterhånden blev det undertøj, vi kunne købe, – af cellulid, og det blev kort og vidt efter få ganges vask, og det gik hurtigt i stykker.

Til kar- og gulvklude brugte vi kasseret undertøj og slidte håndklæder. Sådan et håndklæde blev lagt 3 gange sammen på tværs og syet frem og tilbage på symaskine flere gange, og man havde en ny gulvklud, som vi passede på; reparerede d.v.s. lappede den, hvis den gik lidt i stykker, for hvornår havde vi igen noget vi kunne ofre til gulvklud?

På mit købekort til tøj og sko kan jeg se, at i oktober 1948 skulle man endnu bruge mærker for at købe fodtøj, garn og undertøj. Om metervarerne var frigivet, kan jeg ikke se. Det var med tøj som med mad. Vi havde da tøj, og der var langt til, at vi måtte fryse. Det var bare af ringere kvalitet, end det vi plejede at bruge, men med lidt opfindsomhed følte vi os da helt velklædte – det var jo ens for alle, og vores problemer var jo meget, meget små i forhold til så mange andres.